

פרשת קַרַח

צִדְדֵי תַעֲשֶׂה אֶתְּךָ – קֶרֶח

וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם – למה בעונש זה דווקא?

פרשתנו מספרת על מחלוקת קרח וכל עדתו, ועל סופם הנורא כפי שהוא מתואר בהמשך "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם... ויאבדו מתוך הקהל". ניתן לכוונת סוף זה כ"מוזמן" ע"י משה רבינו, המבקש/קובע קודם לכן, שהמחלוקת תסתיים ב"וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם". אילו היה מדובר באדם אחר, ולא במשה, כי אז היה לנו קל יותר להבין את כעסו על קרח ועדתו, זאת בשל ההשמצות שהפיצו נגדו. אך המקרא מזכיר במפורש את בקשתו של משה רבינו מהקב"ה, "אַל תִּפֶּן אֶל מִנְחָתָם". מדוע מגלה כאן משה לכאורה, פגיעות ומעורבות אישית, שאין עולות בקנה אחד עם דמותו של הרועה הנאמן, שכבודו נחשב בעיניו כקליפת השום, כפי שמעידה בו התורה "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"? וקשה גם להבין, מאיפה "שולף" משה את העונש ה"יצירתי" שבחר בעבורם?

נציג בקצרה את הרקע "החיצוני" והגלוי, לפרוץ המחלוקת. לקחת, סבו של קרח, היו ארבעה בנים. הבכור שבהם עמרם, אביהם של משה ואהרן, ואחריו יצחק, חברון ועוזאל. קרח בן יצחק, מונע מכוח הקנאה היוקדת בו כלפי משה ואהרן, הדודנים שלו, שנעשו בעלי שררה, ושלדעתו אימצו להם את השיטה "חבר מביא חבר". משה המנהיג, הוא בדרגה השקולה למלך. אהרן אחיו מונה לכהן גדול, תפקיד שכרוכים בו הרבה "כיבודים" ומתנות כהונה, המעלים אותו לדרגת "משנה למלך". הכהונה הכרוכה באחריות על כל עבודות הקודש, ועל המנורה בפרט, נראית לקרח כתפורה ממש על פי מידותיו. שמו של אביו, יצחק (שמשמעו שמן), כמו מרמז על עיסוק בשמן בפרט ובהארה בכלל, שכן יצחק מלשון צוהר, לכניסת האור, או מלשון 'צהרים', בהם הארת השמש מגיעה לשיאה. זיקה נוספת לכהונה הוא מוצא בכך שהכוהנים נמשחו בשמן המשחה.

למרות זאת, קרח מוכן בדיעבד, להשלים עם העובדות, כי עמרם הוא אכן בכורו של הסבא קהת. וכאשר מזדמן הכיבוד הבא, מינויו של נשיא בית אב למשפחת הקהתי, קרח בטוח שאין ראוי ממנו לתפקיד, שהרי הוא הבא בתור, בהיותו הבן הבכור של יצחק. והנה, משה ממנה לתפקיד, על פי ציוויו של הקב"ה, את אליצפן בן עוזאל (הצעיר שבבני קהת). כאן כבר קשה לו להבליג, והוא מתחיל לעורר מחלוקת על משה ואהרן, ולהסית נגדם.

קרח מתחיל פתאום "ללמד זכות" על עם ישראל, הראוי "כולו" לכהונה, "כי כל העדה כלם קדשים... ומדוע תתנשאו על קהל ה'?" מה חמור כל כך בטיעונו של קרח? קרח משתמש ב"קדושת השוויון", כולם שווים ואין מקום להתנשאות של מישהו מעל האחרים. האבסורד שבטיעונו נעוץ בכך שקרח מאמין שאין ראוי ממנו לשררה. אך גם ללא המניע האישי, דבריו חמורים. כל עניינה של הבריאה הוא השוני והרבגוניות. ללא החושך אין משמעות לאור, ללא רע אין הגדרה של טוב, כדברי הנביא ישעיה "יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע". אם כולם שווים, אין לך קיבעון גדול מזה, שהרי אז אין מקום לעלייה בקדושה. משמעותה של הקדושה היא היבדלות מהחולין ומהיפך הקדושה. חשיבותו של השוני באה לידי ביטוי בברכת ההבדלה, "המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים". בכל יהודי הארה ייחודית משלו, שלא ניתן למצוא בחברו. רק הצירוף והחיבור של כולם כמו משלים אותם ומביא לשלמות של "נשמת ישראל".

מה פשרה של היריבות בין קרח למשה, ומדוע זוכה קרח לסוף חריג כל כך? אנו מודעים לקרבה המשפחתית שבין קרח ובין משה רבינו, אך אם הגיעו הדברים לאן שהגיעו, אמורים הם לבוא לידי ביטוי גם בשורשי נשמותיהם. מה עומד מאחורי הבקשה המוזרה משהו, של משה, "וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם", ומה תכליתה? על משה רבינו אומרים חז"ל ש"שכינה מדברת מתוך גרונו", לכן אל לנו לייחס את הדברים לרצון אנושי לנקום במי שפגע בו. אפשר לכאורה להעלות את הטענה שאולי הדברים שאמר, נאמרו שלא במודע, מבלי שהתכוון מלכתחילה לאומרם. ואז, בתגובה האדמה כמו נשמעת לציוויו של משה, "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם... ויכרדו... חיים שאלה ותכס עליהם הארץ".

סופה הקשה והגורף של עדת קרח, שהוחל גם על כל הנפשות הנלוות, נשים ואפילו טף, מחזק מאוד את התמיהה לגביו. ננסה להיעזר בבקשתו הייחודית של משה, "וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ". אם נחפש אחר המופע הראשון של השורש פ.צ.ה, נגלה להפתעתנו, שאף הוא מתייחס לפה, ולא לסתם פה אנושי, אלא לפיה של האדמה דווקא. מדובר בקללה בה מקולל קין לאחר שהרג את הבל אחיו, "וַעֲתָה אָרֹר אֶתָּה מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לִקְחַת אֶת דָּמִי אֹחִי מִיָּדִי". צירוף זה של השורש פ.צ.ה בהקשר לאדמה, מופיע בתנ"ך רק בהקשר לדמויות אלה, דבר המרמז על קשר סמוי ביניהן.

משמעותו של הפועל פצה הוא פתיחת הפה לצורך דיבור, ובדרך כלל לאחר שתיקה ארוכה או ע"י מי שאינו מורגל בדיבור. כדי לעמוד על מאפייניו המהותיים של השורש במקרא, נחפש אחר שורשים "אחים" הפותחים באותה הקידומת (האותיות 'פצ'). אם ניקח למשל את השורש פ.צ.ח, נגלה שהוא משמש במקרא בשתי משמעויות שונות. האחת בהטיה בבניין קל, עניינה פתיחת פעולה חריגה של השמעת קול, "הַהָרִים וְהַגְּבִיעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רָנָה". המשמעות השנייה בבניין כבד, היא של פיצוץ, פריצה, פתיחה בכוח אגב השמעת קול, כפי שאנו מוצאים בבואתו הקשה של מיכה "וְעֹרֶם מִעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וְאֶת עֲצָמֵיהֶם פָּצְחוּ". הכפלה של האות צ', בשורש פ.צ.ק, מעצימה את האפקט עד כדי פיצוץ. ומעניינת הזיקה שבין שתי האותיות הסמוכות, פ' ו-צ. האות פ' פותחת את המילה 'פנים' ובצורתה כמו מצורים פני אדם שפיו פתוח. האות צ' לעומתה, חותמת את המילה 'חוק', ובצורתה מזכירה את הנבט שזה עתה הציץ מתוך האדמה. ומעניין שהשורש פ.צ.ה מורכב מהמילה 'פה', שכמו נפתחת באמצעיתה, ומהחלל שבין האותיות יוצא לו הדיבור המיוצג ע"י האות צ'.

אך מה לסיפורם של קין והבל ולמחלוקת קרח ועדתו? ומגלה לנו האר"י הקדוש, ששורשה של מחלוקת קרח נעוץ בשני "בני האדם" הראשונים בעולם, בקין ובהבל. משה הוא גלגולו של הבל ואילו בקרח נתגלגלה רוחו של קין. השם משה

כנוטריקון (ראשי תיבות) מרמז על גלגולים אליהם קשורה נשמתו: **משה**, **שם הבל**. ננסה להראות את הקשר שבין שתי המחלוקות. שמו של **קין**, מלשון **לקנות**, ניתן לו ע"י חוה אמו, ששמחה על היותה שותפה לקב"ה בבריאתו וביצירתו של **קין**, "**קניתי איש את ה'**". אלא שלמרות שכוונתה של חוה באה מצד הקדושה, עדיין כל שם מאפשר לנושא אותו לבחור האם לעשות בו שימוש מצד הקדושה שבו, או שמא להטותו חלילה לצד ההפוך. ובמקרה של **קין**, האם להיות שותף לתהליך הבריאה בו החל הקב"ה, "**אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לְעִשְׂוֹת**", או לעסוק **בקניינים** ארציים של קרקעות ונחלות. השם **הבל** לעומת זאת מייצג צד רוחני יותר, **הַהֶבֶל** הפה שאינו גלוי לעין. גם כאן יש מקום לבחירה בין "**הַבֶּל וְרַעוֹת רֹחַ**" מחד גיסא, להבדיל **מהַבֶּל** הפה של המתפלל או הלומד תורה מאידך, **הַבֶּל** שבא מצד הקדושה.

התורה מספרת לנו על הצורה בה חילקו **קין והבל** ביניהם את העולם, "**וַיְהִי הֶבֶל רֹעֶה צֹאן וְקַיִן עֹבֵד אֲדָמָה**". הכינוי "**עֹבֵד אֲדָמָה**", כמו מרמז על כך שהפך להיות עבד לאדמה, המייצגת את הצד הארצי והחומרי שבאדם. גם **קרח**, המשמש כמשל לעשירות מופלגת, "**עשיר כקרח**", נשא את עינו לכבוד, ולכיבודים גשמיים. **הַבֶּל** לעומת זאת רעה צאן, עיסוק המאפיין את מנהיגיו הדגולים של עם ישראל. משה רבינו המכונה "**הרועה הנאמן**", נאמן לשורש נשמתו הלא הוא **הַבֶּל**, ונלקח מאחר הצאן להנהיג את עם ישראל. אמנם, **קין** הוא הראשון היוזם את הבאת הקרבן לקב"ה, הוא מביא מנחה לה' אך לוקח אותה מה"בררה" של פרי אדמתו. הוא אינו מביא מהמיטב או מהביכורים, בנימוק שהקב"ה אינו זקוק לכך בעצם, ודיו בעיקרון. הקב"ה אינו שועה למנחתו, אך מבחינתו זה עדיין לא כל כך נורא. הבל מחקה אותו אחר כך ומביא "**מִבְכֹּרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבָּהּ**", וכאשר הקב"ה שועה למנחתו, "**וַיַּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו**", הוא "נופל" מבחינה רוחנית, מבחינת הפנימיות. נפילה זו לא באה לו בגלל שהקב"ה לא שעה אליו, אלא מכיוון שמישהו אחר זכה במה שהוא לא זכה.

כך גם בפרשתנו, כאשר **קרח** לא נבחר כ"**נָשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי**", הוא מעורר מחלוקת על הכהונה הכרוכה בהקרבת קרבנות לקב"ה, בטענה שהוא ראוי יותר מאהרון. לעומת זאת, כאשר משה שומע את טענותיו של **קרח** בדבר "**התנשאותו**" כביכול, "**וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו**". הוא נופל על (בגלל) פנימיותו (פָּנָיו), בשל רגישותו הרוחנית הגבוהה לבעיה של כל יהודי, ובפרט בהתייחס למצבו הקשה של **קרח**, שזרעי המחלוקת שהוא מפיץ, עלולים לפגוע קשות בעם ישראל כולו.

קרח רואה בתפקיד ה**נָשִׂיא** יוקרה של אדם מורם מעם, ה**נִישָׂא** על כפיים. אך לאמתו של דבר, מדובר באחריות כלפי העם ובחיפוש אחר דרך להיטיב עם העם ול**נָשִׂא** אותו. ה**נִישָׂא** הוא זה שאמור ל**שָׂא** את העם, ונטל האחריות לגביהם, מוטל על כתפיו. רמז לכך, ניתן אולי למצוא בפסוק מתהילים – "**מַעֲלָה נְשָׂאִים מְקַצָּה הָאָרֶץ בְּרָקִים לְמִטָּר עֲשֶׂה**". למילה "**נָשִׂיא**" משמעות נוספת – **עַנָּן**. ה**נִישָׂא** אמור להידמות בנהגתו לענן, האוסף וצובר את אדי המים, **נושא** ומעלה אותם כלפי מעלה, אך לא כדי שיישארו ברשותו, אלא כדי להמטיר ולהשפיע מהם על הארץ, להצמיח את מה שזרע ונטע עובד האדמה. לאחר שקין נפגע, מוכיח אותו הקב"ה "**הֲלוֹא אִם תִּטֵּיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִטֵּיב לִפְתַּח חֲטָאת רִבְעָן**". אולי ניתן למצוא בפסוק זה רמז גם למה שעתידי לקרות, בהיותו בגלגול **בְּקָרָה**. הדרך הנכונה ל**נִישָׂאוֹת** היא בלהיטיב, במתכונת של "**שְׂאֵת**", של **לִשְׂאֵת** את העם ולהעלותו, ולא לה**תנשא** עליהם. היפוכם של דברים אנו רואים במשה, שרואה כחלק מתפקידו ל**שָׂא** את העם בחיקו "**פֶּאֶשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֶן אֶת הַיֶּגֶק**".

קין הפגוע הורג את **הַבֶּל**, "ומסתיר" את גוויתו ע"י קבורתה באדמה. כאשר **קין** מתכחש למעשהו, הקב"ה מטיח כלפיו "**קול דְּמִי אֲחִיד צִעְקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה**". ההתייחסות אינה ל**דְּמוֹ** בלשון יחיד, של **הַבֶּל**, אלא ל**דְּמִיו** בלשון רבים. ניסוח זה מרמז לדברי חז"ל, על חומרת מעשהו של **קין**, שכמו הרג בכך גם את כל הצאצאים שעתידיים היו לצאת מ**הַבֶּל**, עולם מלא (באותה שעה, הוא היה שקול, ל-50% מבני האדם עלי אדמות). יש בכך כדי להסביר את העובדה, שהקב"ה נקט כלפי **קין** במידה כנגד מידה, ולכן גם עדת **קרח**, ירדה שאולה עם כל בני ביתם. ועדיין, הרי בפרשתנו **קרח** לא פגע פיזית במשה ובוודאי שלא שפך את דמו? על דרך הדרש ניתן לעשות שימוש בדברי חז"ל "**המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים**", וכאן מדובר ב**דְּמִי אֲחִיד**, במשה – ממשיכו של **הַבֶּל**. ויתירה מזו, כאן מדובר במשה רבינו, שהקב"ה מבטיח לו "**וְגַם בְּךָ יִאֱמִינוּ לְעוֹלָם**", במשה הקרוי "**אִישׁ הָאֱלֹקִים**", במי שהתורה האלוקית קרויה על שמו – "**תּוֹרַת מֹשֶׁה**". לכן יש במעשהו של **קרח** משום התרסה כלפי מעלה, כאילו התורה שמסר משה לעם ישראל, אינה אמת חלילה.

עתה ביודענו ש**קרח** הוא גלגול של **קין**, ניתן לראות בקללתו ציווי מתמשך על האדמה, "**אֲרֹר אֶתָּה מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לְקַחְתָּ אֶת דְּמִי אֲחִיד מִיָּדְךָ**". האדמה שנאלצה, בעל כורחה, להיות עדה למעשה הרצח הראשון, וגם לכסות את **דְּמִיו** של **הַבֶּל**, היא זו שאמורה להיפרע ממנו. חומר נפץ רב עוצמה ומסוכן כמו **קרח**, העלול לגרום ל**פִּיצוּץ** בעם ישראל, ראוי להטמינו עמוק במעבה האדמה עד הגאולה, עת לא יוכל עוד להזיק. משה מנסה תחילה לנקוט בפעולות של פיוס ושכנוע עד שהוא קולט את המצב המסוכן ופועל בזריזות כדי למנוע תוצאות קשות יותר. סיכום האבדות כתוצאה מפעילותו המקדמית של **קרח**, מגיע לכחמישה עשר אלף חללים, מלבד **קרח** ועדתו, וכל זאת בהתחשב בעובדה ש"**הפִּיצוּץ**" נעשה במקום "מוגן", במעבה האדמה. האדמה **פוצה** את פיה, כמו נקרע בה **פה**, כדי שתוכל לבלוע את קורח ועדתו, ה"**צִדִּיקִים**" (ריבוי של האות צ'), אגב השמעת קול מחריד עד ש"**יָכַל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סָבִיבִיתֶיהֶם נָסוּ לְקָלָם**" כי אָמְרוּ פֶּן תִּבְלַעְנוּ הָאָרֶץ". הקהל נס ל**קָלָם** של הנבלעים, הצועקים ממעבה האדמה "**מֹשֶׁה אֱמַת וְתוֹרָתוֹ אֱמַת וְאֵנוּ הַבְּדֹאִים**", בדומה וכת"ק "**קול דְּמִי אֲחִיד צִעְקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה**".

דבר חסידות

(הוספות לכתר שם טוב)

העצבות נחשבת בעיני חסידים כעבירה דאורייתא (מהתורה).

שבת שלום ומבורך

ח נ נ ח ס נ

אם ברצונך לקבל את הגיליון במסרון או במייל, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.